

Stavovi i predrasude Romkinja iz izoliranih romskih naselja u Međimurskoj županiji o nasilju nad ženom u obitelji

Aleksandar Racz*

aleksandar.racz@zvu.hr

<https://orcid.org/0000-0002-3118-2623>

<https://doi.org/10.31192/np.20.3.11>

UDK: 364.632-055.2(=214.58)

316.362.1(=214.58)

303.423(=214.58)(497.524)

Izvorni znanstveni rad /

Original scientific paper

Primljeno: 12. lipnja 2022.

Prihvaćeno: 8. kolovoza 2022.

Predmet istraživanja bili su stavovi i predrasude Romkinja o nasilju nad ženama u romskoj obitelji. Provedeno je jednokratno istraživanje tipa tzv. nacrtu »poprečnog presjeka« u jednoj vremenskoj točki (proljeće 2020.) metodom anketiranja, a na proporcionalnom, stratificiranom uzorku od 350 Romkinja iz 12 romskih naselja Međimurske županije. Romska kućanstva odabrana su metodom »nasumičnog hoda«, a ispitanice metodom »prvog rođendana«. Istraživanje je pokazalo visoku razinu prihvaćenosti predrasuda o nasilju nad ženom u obitelji, uključujući prihvaćenost stavova o pravu muškarca na primjenu nasilja nad ženom pod brojnim okolnostima, nadalje visoku razinu prihvaćenosti predrasuda o krivnji žene kao žrtve za doživljeno nasilje, zatim predrasudu o minorizaciji značenja nasilja i relativizaciji odgovornosti nasilnika za učinjeno nasilje, te prihvaćenost predrasuda o načinu prevencije nasilja, a sve navedeno izraženo kroz ukupnu zabilježenu prosječnu vrijednost razine prihvaćanja prema svih 40 postavljenih tvrdnji na skali od 1 do 5. Istraživanjem je potvrđena signifikantna pozitivna povezanost prihvaćanja predrasuda sa svim promatranim socio-demografskim čimbenicima tako da su prihvaćanju takvih stavova značajno sklonije bile mlađe Romkinje, one koje su sklopile tradicionalni romski brak u mlađoj dobi prije punoljetnosti, one s vrlo niskom razinom obrazovanja, bez završene osnovne škole, nezaposlene i koje su prvo dijete rodile prije 16. godine, kao i one koje imaju više od četvero djece na skrbi.

Ključne riječi: *nasilje nad ženom u obitelji, predrasude, Romi, Romkinje.*

* Izv. prof. dr. sc. Aleksandar Racz, dr. med. spec., Zdravstveno veleučilište, Mlinarska 38, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Pregledom radova u nacionalnoj znanstvenoj bazi CROSB I hrvatskim indeksiranim časopisima u nacionalnoj bazi Hrčak razvidno je da su gotovo sva dosadašnja istraživanja o pojavnosti nasilja nad ženama u obitelji bila provedena u općoj populaciji, odnosno na uzorku uz zastupljenost svih građana Republike Hrvatske. Nedostaju istraživanja o pojavnosti nasilja nad ženama u obitelji pripadnika nacionalnih manjina, a posebice o Romkinjama kao višestruko ranjivoj skupini. Nedostaje relevantnih istraživačkih podataka o raširenosti nasilja u obitelji nad Romkinjama, kao što izostaju i istraživanja uvjerenja, stavova i predrasuda Romkinja o nasilju nad ženom u obitelji. Navedena istraživanja imaju svoju aplikativnu vrijednost jer je bez provjerenih i vjerodostojnih podataka nemoguće donositi akcijske planove za prevenciju nasilja nad Romkinjama, niti pratiti uspješnost njihove realizacije. U radu se nasilje nad ženom u obitelji shvaća onako kako je definirano u čl. 10 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji:

»Nasilje u obitelji je: 1. tjelesno nasilje; 2. tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci; 3. psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost; 4. spolno uznemiravanje; 5. ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci; 6. zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje.«¹

Nasilje je vrlo složena pojava uzrokovana nizom čimbenika i nijedan teorijski model ne uspijeva objasniti sve njegove aspekte. Najjednostavnije i najtočnije objašnjenje zašto muškarci zlostavljaju žene jest »jednostavno zato što mogu«.²

Romi su »zaseban neteritorijalan narod s vlastitom povijesti, jezikom i kulturom«³ kojih na području Republike Hrvatske najviše živi u Međimurskoj županiji. Iako Romi na području današnje Hrvatske žive više od sedam stoljeća, oni i dalje nose povijesno breme, budući da su svugdje i u svako vrijeme gdje su bili prisutni činili,⁴ a i dalje čine, marginalnu skupinu stanovništva, neovisno

¹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, *Narodne novine*, 19. srpnja 2017; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_70_1660.html.

² C. GUBERMAN, M. WOLFE, *No safe place. Violence against women and children*, Canadian Scholars Press, 1985, 10.

³ M. ŠTAMBUK, Obilježja romskih obitelji – kućanstava, u: M. ŠTAMBUK, *Kako žive hrvatski Romi*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009, 91-109, 128.

⁴ Usp. H. ŠLEZAK, *Demogeografska i sociokulturna obilježja Romske populacije u Međimurju*, magistarska radnja, Zagreb, Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2010, 124.

o svojoj brojnosti.⁵ Među njima Romkinje su posebno ranjiva skupina budući da su u slučaju nasilja u obitelji one višestruko češće žrtve od muškaraca, a istovremeno generalno u nepovoljnijem položaju od prosječnog položaja žena pripadnica većinskog stanovništva u Republici Hrvatskoj. Navedeno potvrđuje istraživanje kojim je dokazana veza između odnosa prema nasilju nad ženom u romskim zajednicama i uloga žena i muškaraca koje su strogo definirane patrijarhalnim normama u romskoj zajednici,⁶ a koje Romkinje čini »lošim žrtvama« patrijarhalnog muškog nasilja nad njima.⁷

Jačanju brutalnosti i ozbiljnosti, te visoke prevalencije nasilja nad ženama znatan doprinos unutar same romske zajednice, kako među počiniteljima nasilja, tako i među žrtvama, daje i široko prihvaćen niz stavova kojima se nasilje nad ženama tolerira, legitimizira i čak trivijalizira, a ženu žrtvu čini odgovornom ili barem suodgovornom za njegovo doživljavanje.⁸ Ovaj rad polazi od rezultata istraživanja na cjelokupnoj populaciji Roma u Republici Hrvatskoj,⁹ ali je sukladno svojim ciljevima bio usmjeren na istraživanje stavova i predrasuda Romkinja iz prostorno izoliranih i društveno segregiranih 12 romskih naselja u Međimurskoj županiji,¹⁰ manje ili više udaljenih od naselja gdje živi većinsko stanovništvo.¹¹ Predmet istraživanja bili su stavovi i predrasude o nasilju nad ženom u obitelji, s usmjerenjem na sve tri komponente stava (kognitivnu, emocionalnu i bihevioralnu), kao i na analizu značajnosti utjecaja pojedinih sociodemografskih karakteristika na njihovu prihvaćenost. Aplikativni doprinos istraživanja veže se uz prikupljanje nedostajućih podataka kao osnove za izradu na dokazima utemeljenih strategija, programa i aktivnosti u prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženom u romskim obiteljima.

⁵ Usp. D. BABIĆ, Stigmatizacija i identitet Roma – pogled izvana. Slučaj učenika Roma u naselju Kozari Bok, *Migracijske i etničke teme*, 20 (2004) 4, 315-338; <https://hrcak.srce.hr/7058>.

⁶ Usp. S. CENEDA, *Romani women from central and Eastern Europe. A 'Fourth World', or experience of multiple discrimination*, London, Refugee Women's Resource Project, Asylum Aid, 2002.

⁷ Usp. G. WASILESKI, L.S. MILLER, »Bad« victims? Understanding social service providers' responses to Roma battered women, *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38 (2014) 2, 173-189, 173-174; <https://doi.org/10.1080/01924036.2013.822819>.

⁸ Usp. FUNDACIO SURT DE DONES, *Tackling male violence against Romani women. Recommendations for the prevention, detection and intervention*, Fundacio Surt, Španjolska, 2012, 8; http://www.fondazionebrodolini.it/sites/default/files/guia_ingles.pdf.

⁹ Usp. K. KLASNIĆ, S. KUNAC, P. RODIK, *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo. Žene, mladi i djeca*, Zagreb, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020; A. RACZ, V. KAJTAZI, Stavovi pripadnika Romske populacije na području Bjelovarsko-bilogorske županije o obiteljskom nasilju, *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 5 (2019) 1, 61-70; <https://hrcak.srce.hr/217993>.

¹⁰ Goričan, Gornji Kuršanec, Hlapičina, Kotoriba, Kuršanec, Domašinec – Kvitrovec, Podturen – Lončarevo, Orehovica, Parag, Piškorovec, Pribislavec i Sitnice.

¹¹ Usp. H. ŠLEZAK, *Integracija Roma u Hrvatskoj. Primjer Međimurske županije*, disertacija, Zagreb, Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2019.

1. Cilj i svrha

Glavnom hipotezom istraživanja pretpostavljeno je da Romkinje u zatvorenim getoiziranim romskim naseljima Međimurske županije, pokazuju visok stupanj prihvaćanja stavova o opravdanosti nasilja, kao i visok stupanj prihvaćenosti predrasuda o uzrocima i posljedicama nasilja nad Romkinjom u obitelji te visok stupanj prihvaćenosti predrasuda o relativno malim razmjerima pojavnosti nasilja nad ženom u obitelji.

Pomoćna hipoteza istraživanja bila je vezana uz pretpostavku da pojedine socio-demografske karakteristike ispitanika – kao što su dob, razina završenog obrazovanja, radni status, materijalna deprivacija te bračni status, uz dob, oblik i način sklapanja bračne zajednice, broj članova kućanstva, te rađanje prvog djeteta i ukupan broj rođene djece, kao i osobno iskustvo izloženosti nasilju – utječu na razlike u stavovima Romkinja o nasilju nad ženom u obitelji.

Sukladno postavljenim hipotezama bili su postavljeni glavni i pomoćni ciljevi istraživanja pri čemu je glavni cilj bio analizirati stavove i predrasude Romkinja o nasilju nad Romkinjama u romskim obitelji s obzirom na sve tri komponente stava – kognitivnu, emocionalnu i bihevioralnu, dok je pomoćni cilj bio usmjeren na analizu utjecaja pojedinih socio-demografskih karakteristika uključujući i osobnu izloženost nasilju nad ženom u obitelji na stavove i predrasude Romkinja o nasilju nad Romkinjama u romskim obitelji.

2. Uzorak i metode

Istraživanje je provedeno u 12 romskih naselja u Međimurskoj županiji u kojima Romkinje žive u zatvorenim, uglavnom izoliranim romskim naseljima: Goričan, Gornji Kuršanec, Hlapičina, Kotoriba, Kuršanec, Domašinec – Kvitrovec, Podturen – Lončarevo, Orehovica, Parag, Piškorovec, Pribislavec i Sitnice. »Proporcionalni, stratificirani« uzorak je obuhvatio proporcionalan broj ispitanica iz svakog romskog naselja, pri čemu je broj ispitanica u uzorku iz pojedinog naselja bio proporcionalan udjelu broja stanovnika iz pojedinog naselja u ukupnom broju pripadnika romske nacionalne manjine u svih 12 romskih naselja, koji ujedno čine i većinu Roma na području cijele Međimurske županije budući da, zbog homogenosti i zatvorenosti romskih naselja i njihove snažne socijalne i teritorijalne distance od većinskog stanovništva, većina Roma u Međimurskoj županiji žive upravo na području tih 12 romskih naselja.¹² Prema podacima prethodnih istraživanja za potrebe izrade doktorske disertacije,¹³

¹² Usp. H. ŠLEZAK, Prostorna segregacija romskog stanovništva u Međimurskoj županiji, *Hrvatski geografski glasnik*, 71 (2009) 2, 65-81; <https://hrcak.srce.hr/48043>.

¹³ Usp. Šlezak, *Integracija Roma u Hrvatskoj...*

odnosno prikupljanja nacionalnih baznih podataka,¹⁴ procijenjeno je da u 12 romskih naselja ukupno živi 1.480 Romkinja starijih od 16 godina. Na temelju toga, uz nivo pouzdanosti od 95 % i uvažavajući apsolutnu granicu pogreške, iz svih 12 romskih naselja u istraživanje je bilo uključeno 350 ispitanica. Istraživanje je bilo usmjereno na romsku populaciju u Međimurskoj županiji bez kontrolne skupine u većinskoj populaciji.

Romska kućanstva za uključenje u istraživanje odabrana su tzv. metodom »nasumičnog hoda«. Drugi je stupanj uzorkovanja odabir ispitanice koju se anketira, a proveden je među članicama kućanstva tzv. metodom »prvog rođendana«. Uzorkovanje se ponavljalo do popunjavanja, poštujući metodologiju korištenu u prikupljanju nacionalnih baznih podataka, a sve do popunjavanja predviđenog broja ispitanica u pojedinom naselju, odnosno na razini ukupnog uzorka iz svih 12 romskih naselja.¹⁵ Anketiranje su provodile poučene anketarke pripadnice romske nacionalne manjine, uz poštovanje zaštite anonimnosti anketirane osobe i osiguravanje maksimalnih uvjeta diskrecije prilikom anketiranja. Sve sudionice istraživanja prethodno su potpisale informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju nakon što su bile jasno upoznate sa svrhom, ciljevima i načinom provođenja istraživanja i mogućnošću da u svakom trenutku bez objašnjenja prekinu svoje sudjelovanje u istraživanju. Istraživanje je prethodno dobilo odobrenje Etičkog povjerenstva u sklopu izrade disertacije na Fakultetu za uporabne društvene studije u Novoj Gorici u Sloveniji, te Saveza Roma u Republici Hrvatskoj Kali Sara.

Planom istraživanja bio je određen broj kućanstava i ispitanika koji su trebali biti uključeni u istraživanje, a odabir pojedinog domaćinstva u naselju i ispitanika u domaćinstvu bio je predviđen po utvrđenoj metodologiji. Međutim, unutar samog domaćinstva, iako u malom broju, ipak je uočeno da, usprkos činjenici da je bilo predviđeno da će se osoba koja će biti ispitana odabrati prema unaprijed predviđenoj metodi »prvog rođendana«, a s obzirom da anketari nisu imali točne popise svih članova domaćinstava s njihovim osobnim podacima koje su zatekli na mjestu istraživanja, ostala je mogućnost da je dio ispitanika možebitno svjesno odabrao da bude ispitanikom. To je bilo moguće tako da su mogli izjaviti da je baš njihov rođendan tzv. »najbliži« i na taj je način moglo doći do pogreške pristranosti jer su u istraživanje bile uključene osobe koje su ili imale najveće povjerenje od strane najstarije ili najvažnije osobe u domaćinstvu ili su bile obrazovanije od ostalih članica domaćinstva pa stoga od strane obiteljskog starješine bile procijenjene pogodnijima za anketiranje ili su ponuđene ispred domaćinstva kao osoba nad kojom se ne provodi nasilje. Tijekom provođenja ovog istraživanja anketarke su bile poučene volonterke iz romske

¹⁴ Usp. S. KUNAC, K. KLASNIĆ, S. LALIĆ, *Inclusion of Roma in Croatian Society. Research of Basic Data*, Zagreb, Ured za nacionalne manjine Vlade RH, 2019.

¹⁵ Usp. isto; A. RACZ, Attitudes of Roma women in isolated roma settlements on the acceptability of violence against women, *Knowledge – International Journal*, 51 (2022) 1, 107-111.

populacije, pa se istraživači nisu susreli s ograničenjima na koje su upozoravali drugi istraživači prema kojima se Romi opiru bilo kakvom istraživanju¹⁶ ili pokazuju sustavnu nekonzistentnost na pitanja koja postavljaju »autsajderi«. Bilo je uočeno i da Romi prilikom anketiranja pokazuju sklonost da u komunikaciji s većinskim stanovništvom projiciraju prigodno iskrivljenu sliku o sebi¹⁷ ili često daju odgovore koje od njih očekuje sugovornik¹⁸ ili daju čak odgovor koji neki nazivaju »promišljenim lažima«.¹⁹

3. Rezultati i diskusija

3.1. Socio-demografske karakteristike Romkinja u romskim naseljima

Udio uključenih ispitanica po pojedinom romskom naselju bio je proporcionalan udjelu ukupnog broja stanovnika po pojedinom romskom naselju u odnosu na ukupan broj Roma Međimurske županije. Najviše Romkinja uključenih u istraživanje bilo je iz dvaju najvećih romskih naselja i to iz naselja Parag i Kuršanec iz kojih je bilo uključeno 75, odnosno 65 Romkinja. Iz naselja Piškovec i Pribislavec bilo je uključeno po 40 Romkinja, Orehovica 30, Kotoriba i Sitnice / Mursko Središće po 20, Gornji Kuršanec 15, te iz najmanjih naselja Hlapičina i Kvitrovec / Domašinec po 10 Romkinja.

U dobnoj skupini 16 do 18 godina bilo je 40 Romkinja (11,4 %), u skupini od 19 do 25 godina bilo je 114 Romkinja (32,6 %), dok je najbrojnija bila skupina od 26 do 40 godina u kojoj je bilo 120 Romkinja (34,3 %), dok su u skupini od 41 do 60 godina bile 63 ispitanice (18 %), a starijih od 60 godina bilo je ukupno samo 13 Romkinja (3,7 %).

Obrazovna struktura Romkinja pokazala je da su potpuno bez škole bile 42 (12,0 %) Romkinje, samo nižu osnovnu školu u trajanju od 1. do 4. razreda imalo je završeno 49 Romkinja (14 %), nadalje 94 (26,9 %) su imale završene neke više razrede osnovne škole (5.-7.), što znači da 185 (52,9 %) Romkinja nisu imale završenu ni osnovnu školu. Završenu osnovnu školu imaju 124 (35,4 %) Romkinje, srednju strukovnu školu ima 29 (8,3 %), a razinu gimnazije, odnosno četverogodišnje srednje škole ima samo 7 (2 %) Romkinja. Razinu prvostupničkog obrazovanja stekle su četiri (1,1 %) Romkinje, a fakultetsku razinu samo jedna (0,3 %).

Analiza radnog statusa Romkinja pokazala je da ih je bilo nezaposleno 160 (45,71 %), stalan posao ili status studenta sa stipendijom i sa stalnim mjesečnim

¹⁶ Usp. S. WECKMAN, Istraživanje finskih Cigana. Ciganski savet, u: D. TONG (ur.), *Romi. Interdisciplinarni prikaz*, Zagreb, Ibis Grafika, 2004, 3-9.

¹⁷ Usp. J. YOORS, *Gypsies*, Long Grove, Waveland Press, 1987, 3.

¹⁸ Usp. T. VUKANOVIĆ, *Romi (Cigani) u Jugoslaviji*, Vranje, Nova Jugoslavija, 1983, 62.

¹⁹ P. CLEBERT, *Cigani*, Zagreb, Stvarnost, 1967, 157.

prihodima imalo je 14 (4 %), a preostalih 174 (49,71 %) su radile privremene, povremene i sezonske poslove.

Sukladno metodološkim objašnjenima Državnog zavoda za statistiku, stopa (umjerene) materijalne deprivacije prikazuje postotak osoba koje žive u kućanstvima koja ne mogu priuštiti najmanje tri od devet stavki materijalne deprivacije. Stopa teške materijalne deprivacije prikazuje postotak osoba u ukupnoj populaciji koje sebi ne mogu priuštiti najmanje četiri od devet stavki materijalne deprivacije. Sukladno načinu ispitivanja primjenom u prikupljanju baznih podataka²⁰ ispitanice su bile pitane o sljedećim parametrima: kašnjenju s plaćanjem najamnine, računa za režije, stambenoga ili potrošačkoga kredita, nemogućnosti kućanstva da svim članovima priušti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće; nemogućnosti kućanstva da sebi priušti obrok koji sadržava meso, ribu ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan; nemogućnosti kućanstva da podmiri neočekivani financijski trošak; nemogućnosti kućanstva da ima telefon, televizor u boji, perilicu rublja, automobil, adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima. Prema prikupljenim podacima u uvjetima materijalne deprivacije ukupno su živjele 274 (78,29 %) Romkinje, dok ih se samo 76 (21,71 %) moglo smatrati nepriviranim.

Navedeno potvrđuje i analiza subjektivne (samo)procjene Romkinja u romskim naseljima o mogućnosti zadovoljavanja materijalnih potreba s trenutnim приходima jer je pokazala da je samo 14 (4 %) Romkinja »živjelo ugodno s trenutnim primanjima«, uz još 26,3 % Romkinja koje su uspijevale »nekako živjeti s trenutnim primanjima«, što je zajedno ukazivalo na 30,3 % onih Romkinja koje su subjektivno pozitivno ocijenile materijalne uvijete u kojima su živjele. Preostalih 14,9 % Romkinja »nisu uspijevale nikako pokrpati kraj s krajem s trenutnim primanjima«, 25,4 % »teško je živjelo s trenutnim primanjima«, a 19,7 % »veoma teško je preživljavalo s trenutnim приходima«. U gotovo 1/10 slučajeva navele su da u njihovu domaćinstvu »najmanje jedan ukućanin najmanje jednom u proteklom mjesecu odlazi na spavanje gladan jer nisu imali što jesti«, što zapravo govori da je dio Romkinja bio toliko materijalno depriviran da su gladovale.

Analiza bračnog ili partnerskog statusa pokazala je da su se Romkinje mogle podijeliti u tri skupine: 128 (36,6 %) onih koje su sklopile crkveni ili civilni brak, 175 (50 %) onih koje su sklopile običajni, romski brak, dakle formalno pravno nigdje registrirani bračni savez. U uzorku je bilo 47 (13,4 %) ostalih ispitanica, odnosno onih koje nisu bile u braku, budući da ga nisu još bile sklopile ili je prethodni brak bio razvrgnut ili su bile udovice.

Prikupljeni podaci o dobi zasnivanja prve zajednice ili braka pokazali su da je 39,7 % Romkinja zasnovalo prvu zajednicu između 16. i 18. godine života, 27,7 % su sklopile brak između 14. i 16. godine života, a prije 14. godine života 4,6 %, dok je 5,1 % zasnovalo zajednicu nakon 20. godine života. Nakon navr-

²⁰ Usp. isto.

šene 18., a prije navršene 20. godine života zajednicu je zasnovala otprilike šestina Romkinja, odnosno njih 18,9 %, dok je prije 16. godine obitelj ili zajednicu zasnovalo 113 (32,3 %) Romkinja.

Analiza načina zasnivanja partnerske ili bračne zajednice Romkinja u romskim naseljima pokazala je da je u unaprijed dogovorenom braku živjelo 18,3 %, dok je 40,6 % onih koje su same izabrale svog partnera, odnosno supruga, iako su prethodno morale dobiti suglasnost roditelja ili članova obitelji, a tek ih je 37,7 % samo izabralo svojeg partnera bez miješanja roditelja ili članova obitelji, uz 3,4 % Romkinja koje nisu zasnovala bračnu zajednicu.

U svim opisanim oblicima bračne i izvanbračne zajednice brakovima u dobi između 14. i 16. godine života prvo dijete rodilo je 23,4 % Romkinja (82), uz još dodatnih 14 (4 %) koje su rodile prije 14. godine života, što zajedno čini 96 (27,4 %) Romkinja koje su rodile prvo dijete prije 16. godine. Između 16. i 18. godine prvo dijete je rodilo 37,4 % Romkinja, što ukazuje da je gotovo dvije trećine Romkinja prvo dijete rodilo prije punoljetnosti, uz tek 17,7 % Romkinja koje su prvo dijete rodile između 18. i 20. godine, a nakon 20. godine je prvo dijete rodilo samo 6,6 % Romkinja, uz 10,9 % onih koje nisu navele da su rodile djecu.

Najviše Romkinja se brinulo o dvoje djece 22,6 %, o troje je skrbrilo 17,7 % i o četvero 16,9 %. O samo jednom djetetu je skrbrilo 8,6 %, dok je o petero djece skrbrilo 8,9 %, a o šestoro djece 6,9 %. O sedmero i osmero djece skrbrilo je 2,9 %, a za više od osmero djece skrbrilo je 2,3 %. U trenutku provođenja istraživanja 10,3 % Romkinja nije imao djece na skrbi. Podaci su bili grupirani radi daljnje obrade i analize tako da su Romkinje bile podijeljene u dvije skupine: 208 (59,4 %) onih koje su se brinule za četvero djece i manje od toga, te 142 (40,6 %) onih koje su se brinule o više od četvero djece.

Istraživanje je utvrdilo podatak i o učestalosti izloženosti Romkinja u romskim naseljima pojedinim vrstama nasilja nad ženom u obitelji. Na pitanje u upitniku o tome »jesu li najmanje jednom u životu doživjele najmanje neki oblik iz najmanje jedne od 4 grupe nasilja (fizičko, psihičko, ekonomsko ili seksualno)« 69,1 % Romkinja je odgovorilo potvrdno, dok ih je 30,9 % negiralo da su bile žrtve nasilja tijekom dosadašnjeg života, a nakon navršene 16. godine. Analiza izloženosti pojedinim vrstama nasilja na razini ukupnog uzorka (psihičko, fizičko, ekonomsko i seksualno) pokazala je da je najmanje jednom u životu, najmanje jednom obliku iz grupe psihičkog nasilja bilo izloženo 61,7 % Romkinja, iz grupe fizičkog/tjelesnog nasilja 50,3 %, iz grupe ekonomskog nasilja 22,3 %, te iz grupe seksualnog nasilja 17,1 %.

3.2. Stavovi i predrasude Romkinja o nasilju nad ženom u obitelji

Ispitanicama je bilo ponuđeno 40 tvrdnji prema kojima su trebale odrediti svoj stav na Likertovoj skali u rasponu od 1 do 5 tako da se s ponuđenom tvrd-

njom uopće ne slažu (1), uglavnom se ne slažu (2), niti se slažu niti se ne slažu / ne znaju (3); uglavnom se slažu (4); u potpunosti se slažu (5).

Prva grupa tvrdnji u upitniku bila je prvenstveno usmjerena na *kognitivni dio stava*, pri čemu je u svakoj od 28 tvrdnji bio ponuđen stav o nasilju nad ženom u obitelji, daljnje četiri tvrdnje bile su vezane uz *emocionalnu komponentu stava*, dok ih je osam bilo usmjereno na *bihevioralnu komponentu stava*. Tablica 1. prikazuje stavove i predrasude Romkinja u romskim naseljima o nasilju nad ženom u obitelji.

Tablica 1. Stavovi i predrasude o nasilju nad ženom u obitelji Romkinja uključenih u istraživanje u romskim naseljima na području Međimurske županije u ukupnom uzorku

Stavovi i predrasude Romkinja o nasilju nad ženom u obitelji								
	N	Pros. vrijed.	SD	Min.	Maks.	Percentili		
						25.	50. medijan	75.
1. Žena uzrokuje nasilje. Pretučene žene često zaslužuju batine jer provociraju*	350	2,67	1,341	1	5	1,00	3,00	4,00
2. Žene uživaju u nasilju jer da nije tako otišle bi od zlostavljača	350	3,21	1,452	1	5	2,00	3,00	4,25
3. Nasilje među bračnim partnerima je njihova privatna stvar	350	3,73	1,387	1	5	3,00	4,00	5,00
4. Ako žrtva napusti zlostavljača, nasilje će prestati	350	3,85	1,257	1	5	3,00	4,00	5,00
5. Alkohol i zloupotreba droga su uzroci nasilja u obitelji	350	4,45	1,028	1	5	4,00	5,00	5,00
6. Zlostavljanje žena u obitelji se događa samo među siromašnima	350	3,40	1,408	1	5	2,00	4,00	5,00
7. Priča o nasilju u obitelji je prenaplašena. To i nije tako veliki problem	350	3,07	1,280	1	5	2,00	3,00	4,00
8. Nasilje u obitelji treba da ostane u okviru obitelji i romske zajednice	350	3,47	1,539	1	5	2,00	4,00	5,00
9. Zlostavljane žene biraju nasilne partnere. Čak i kad takva žena ostavi nasilnog partnera, naći će drugog koji će je ponovno tući	350	3,18	1,315	1	5	2,00	4,00	4,00
10. Najčešće je tjelesni napad partnera izoliran događaj i vjerojatnost njegova ponavljanja je mala	350	2,96	1,256	1	5	2,00	3,00	4,00

11. Nasilje među partnerima najčešće se svodi na malo naguravanja	350	2,97	1,281	1	5	2,00	3,00	4,00
12. Obaveza žene je da ima seksualne odnose s mužem čak i kad joj do toga nije stalo jer je to njena bračna dužnost	350	2,85	1,394	1	5	2,00	3,00	4,00
13. Muškarac koji samo prijeti tjelesnim ozljeđivanjem svojoj partnerici nije zlostavljač	350	2,80	1,311	1	5	2,00	3,00	4,00
14. Muškarci koji su nasilni po prirodi ne mogu si pomoći – oni su takvi	350	3,60	1,546	1	5	2,00	4,00	5,00
15. Bračne tuče nisu ozbiljne. To se događa u svakom braku	350	3,05	1,422	1	5	2,00	3,00	4,00
16. Žene koje kažu da su zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju navode o zlostavljanju	350	3,03	1,388	1	5	2,00	3,00	4,00
17. Nasilje i ljubav idu zajedno – narod kaže: »Tko se tuče taj se i voli.«	350	2,96	1,415	1	5	2,00	3,00	4,00
18. Ponekad je u redu da muškarac/partner istuče ženu*	350	2,53	1,266	1	5	1,00	3,00	4,00
19. Muž/partner ima pravo tući ženu ako ona prekrši dogovore koje je s njim imala*	350	2,70	1,341	1	5	1,00	3,00	4,00
20. Dobra žena treba slušati svojeg partnera/muža čak i ako se ne slaže s njime	350	3,14	1,537	1	5	1,00	3,00	5,00
21. Žena zaslužuje da dobije batine ako predbacuje mužu/partneru njegove slabe strane	350	2,65	1.387	1	5	1.00	3.00	4,00
22. Žena zaslužuje da dobije batine kad laže svojem mužu/partneru	350	2,95	1,431	1	5	2,00	3,00	4,00
23. Seksualno nevjerna žena zaslužuje da bude istučena/dobije batina	350	3,24	1,483	1	5	2,00	4,00	5,00
24. Kad čujem za nasilje nad ženom u obitelji osjetim da me obuzima agresija - dođe mi da se obračunam s onim tko čini nasilje nad ženom	350	3,06	1,309	1	5	2,00	3,00	4,00
25. Kad čujem za nasilje nad ženom obuzme me tuga – dođe mi da plačem	350	4,19	1,091	1	5	4,00	5,00	5,00
26. Povremeno nasilje muža/partnera prema ženi može pomoći da se brak održi*	350	2,56	1,187	1	5	1,00	3,00	3,00

27. U nekim situacijama ima opravdanja za muškarca koji tuče ženu*	350	2,85	1,314	1	5	2,00	3,00	4,00
28. Kad vidim nasilje nad ženom osjećam se bespomoćno – tu se ništa ne može napraviti	350	3,91	1,300	1	5	3,00	4,00	5,00
29. Žena koja neprestano odbija seksualne odnose sa svojim mužem/partnerom zapravo traži da bude istučena	350	2,96	1,374	1	5	2,00	3,00	4,00
30. Pretučene žene su same odgovorne za to što su dobile batine	350	2,99	1,399	1	5	2,00	3,00	4,00
31. Žena se treba iseliti iz kuće ako je muž/partner tuče	350	2,77	1,275	1	5	2,00	3,00	4,00
32. Žene bi mogle izbjeći da ih njihovi muževi/partneri pretuku kad bi znale kada trebaju prestati pričati	350	3,38	1,413	1	5	2,00	4,00	5,00
33. Kad bih bila svjedokom napada muža/partnera na ženu, najbolje bi bilo da ne činim ništa, da žrtvi još više ne zakompliciram život	350	3,77	1,412	1	5	3,00	4,00	5,00
34. Nasilje nad ženom u obitelji treba rješavati isključivo unutar romske zajednice na tradicionalan način (romski sud)	350	3,14	1,522	1	5	2,00	4,00	5,00
35. Kad vidim nasilje nad ženom osjećam ljutnju zbog događaja – dođe mi da vičem	350	3,26	1,289	1	5	2,00	3,00	4,00
36. Najbolji način za rješavanje problema pretučenih žena je privođenje muža/partnera u policijsku stanicu	350	3,88	1,101	1	5	3,00	4,00	5,00
37. Ako muž/partner istuče ženu ona se odmah treba od njega razvesti	350	3,01	1,245	1	5	2,00	3,00	4,00
38. Državne službe ne bi trebale dati veliku važnost zlostavljanju žena jer ima puno važnijih socijalnih problema poput siromaštva, nezaposlenosti i sl.	350	3,03	1,297	1	5	2,00	3,00	4,00
39. Dovoljno je donijeti stroge zakone i tako štiti žene ako ih muževi/partneri tuku	350	3,80	1,143	1	5	3,00	4,00	5,00
40. Kada bi se žene više obrazovale, riješio bi se problem nasilja sam od sebe	350	3,52	1,029	1	5	3,00	4,00	4,00

Legenda: uopće se ne slaže (1), uglavnom se ne slaže (2); niti se slaže niti se ne slaže / ne zna (3); uglavnom se slaže (4); u potpunosti se slaže (5).

Prikupljeni podaci su pokazali da su najprihvaćenije, s prosječnom ocjenom prihvaćanja većom od 4 (uglavnom se slažem) na Likertovoj skali, dvije tvrdnje i to tvrdnja vezana uz pokušaj traženja i opravdavanja uzroka za doživljeno nasilje nad ženom u obitelji u vanjskim okolnostima poput konzumacije alkohola i opojnih droga (bolesti ovisnosti). Naime, tvrdnja vezana uz kognitivnu komponentu stava da su »alkohol i zloupotreba droga uzroci nasilja u obitelji« bila je najprihvaćenija s prosjekom od 4,45, a tvrdnja vezana uz emocionalnu komponentu stava da »kad Romkinja čuje za nasilje nad ženom obuzme je tuga – dođe joj da plače« na razinu uzorka bila druga uz prihvaćenost od 4,19.

Prihvaćenost veća od 3,5 zabilježena je još u sedam sljedećih tvrdnji od kojih je jedna vezana uz emocionalnu komponentu stava i to tvrdnja: »Kad vidim nasilje nad ženom osjećam se bespomoćno – tu se ništa ne može napraviti« (3,91), te druge dvije tvrdnje vezane uz kognitivnu komponentu stava kojima se nasilje svodi na privatni odnos između nasilnika i žrtve ili se uzroke nasilja pronalazi u biološki urođenoj, a time i nepromjenjivoj nasilničkoj prirodi muškaraca kao nasilnika: »Nasilje među bračnim partnerima je njihova privatna stvar« (3,73) i »Muškarci koji su nasilni po prirodi ne mogu si pomoći – oni su takvi« (3,6). U toj grupi visoko prihvaćenih tvrdnji nalazi se i pet tvrdnji iz domene bihevioralne komponente stava i to dvije tvrdnje vezane uz dominantu ulogu represivnog policijskog ili pravosudnog aparata u rješavanju problema nasilja nad ženom u obitelji: »Najbolji način za rješavanje problema pretučenih žena je privođenje muža/partnera u policijsku stanicu« (3,88) i »Dovoljno je donijeti stroge zakone i tako štititi žene, ako ih muževi/partneri tuku« (3,8). Preostale tri tvrdnje iz domene kognitivne komponente stava vezane su uz očekivano ponašanje žrtve kroz koje se odgovornost za rješavanje nasilničkog odnosa prebacuje na žrtvu: »Ako žrtva napusti zlostavljača, nasilje će prestati« (3,85) i »Kada bi se žene više obrazovale, riješio bi se problem nasilja sam od sebe« (3,52), te tvrdnja vezana uz ponašanje svjedoka počinjenog nasilja nad ženom u obitelji: »Kad bih bila svjedokom napada muža/partnera na ženu, najbolje bi bilo da ne činim ništa, da žrtvi još više ne zakompliciram život« (3,77).

Ako se povežu navedene tvrdnje vidljivo je da Romkinje nisu svjesne toga da je uzrok nasilja nad ženom u obitelji patrijarhalan, dominantan odnos muškarca prema ženi koja je višestruko diskriminirana, a da alkoholiziranost nasilnika može biti samo neposredan povod i poticaj za incident zlostavljanja, ali ne i uzrok. Jednako se tako nasilničko ponašanje muškarca ne može opravdavati i braniti pretpostavkom neke njemu prirodene i nepromjenjive nasilničke prirode i ekskulpirati ga od odgovornosti za vlastito ponašanje. Tuga i pasivnost, odnosno bespomoćnost, naučene su emocionalne reakcije žrtve na doživljeno nasilje u kojem žrtva ne postupa proaktivno da bi pronašla rješenje i zaštitu u nasilničkom odnosu već pristaje biti pasivnim objektom nasilja. Također je stav o potrebi pasivnog promatranja nasilja i nečinjenja, odnosno nemiješanja, a kao radi zaštite žrtve u nasilju koje se događa kod druge osobe u neposrednoj

blizini, izgrađen na pogrešnoj pretpostavci da aktivno pružanje pomoći može dodatno otežati poziciju žrtve, a zapravo se njime doprinosi da žrtva ostaje bez zaštite i zatvorena u krugu nasilja. Nadalje, intervencije represivnog aparata, poput privođenja nasilnika u policijsku stanicu i donošenje represivnih zakona, ne rješavaju u potpunosti nasilničke odnose između partnera, te kao što je pomoć potrebna žrtvi, tako je i nasilniku potrebno osigurati psihosocijalnu pomoć i kroz psihosocijalnu intervenciju i tretman raditi na promjeni njegove reakcije na frustraciju i njegova vrijednosnog sklopa koji opravdava i dovodi do nasilja, te je nužno na razini društva stvarati uvjete za siguran život žrtve izvan zatvorenog kruga nasilja, a za što samo donošenje zakonskih odredbi bez njihove implementacije nije niti približno dovoljno.

S druge strane, najmanje prihvaćene tvrdnje su imale razinu prihvaćanja između 2,5 i 3, pri čemu niti jedna tvrdnja od 40 ponuđenih nije bila prihvaćena s manje od 2,5, što govori o relativno visokoj prihvaćenosti baš svih stavova i predrasuda o nasilju nad ženom o obitelji. Najmanje prihvaćene tvrdnje su bile one o pravu muškarca da u nekim okolnostima i zbog nekih razloga provodi nasilje nad ženom u obitelji, pri čemu je najmanje prihvaćena tvrdnja bila da je »ponekad u redu da muškarac/partner istuče ženu« (2,53), te da »povremeno nasilje muža/partnera prema ženi može pomoći da se brak održi« (2,56). Romkinje su također najmanje prihvatile tvrdnji da »u nekim situacijama ima opravdanja za muškarca koji tuče ženu« (2,85), zatim da »muž/partner ima pravo tući ženu ako ona prekrši dogovore koje je s njim imala« (2,7), te da »žena zaslužuje da dobije batine ako predbacuje mužu/partneru njegove slabe strane« (2,65), kao i da »žena zaslužuje da dobije batine kad laže svojem mužu/partner« (2,95), odnosno da je »obaveza žene da ima seksualne odnose s mužem čak i kad joj do toga nije stalo jer je to njena bračna dužnost« (2,85). Važno je jasno napomenuti da su odgovori označeni * koji se odnose na tvrdnje 1, 18, 19, 26 i 27 već bili objavljeni,²¹ a ovdje su ponovno prikazani radi zadržavanja cjelovitosti dobivenih rezultata i njihove važnosti za interpretaciju cjelokupnog istraživanja. Međutim, vidljivo je da je stupanj prihvaćanja navedenih tvrdnji bio blizu 3 na Likertovoj skali, što znači da su prema tim tvrdnjama Romkinje bile gotovo ambivalentne (niti se slažem, niti se ne slažem), odnosno da nisu zauzele jasan i nedvosmislen stav odbacivanja vrednujući ih s 1 (uopće se ne slažem) ili 2 (uglavnom se ne slažem).

Zatim, tvrdnje koje relativiziraju ozbiljnost nasilja u braku, kao i one koje odražavaju nerazumijevanje repetitivnog cikličkog ponavljanja nekih faza u tzv. »krugu nasilja« među najniže su prihvaćenim između 40 ponuđenih tvrdnji, ali ponovno s prosječnom ocjenom tek nekoliko stotinki nižom od prosječne ocjene 3: »Najčešće je tjelesni napad partnera izoliran događaj i vjerojatnost njegovog ponavljanja je mala« (2,96) i: »Nasilje među partnerima najčešće se svodi na malo naguravanja« (2,97), te: »Nasilje i ljubav idu zajedno – narod

²¹ Usp. Racz, *Attitudes of Roma women...*

kaže: Tko se tuče taj se i voli« (2,96), kao i: »Muškarac koji samo prijeti tjelesnim ozljeđivanjem svojoj partnerici nije zlostavljač« (2,8).

Između svih ponuđenih tvrdnje pojedine tvrdnje sadržajno su se moglo povezati u nekoliko tematskih cjelina, pri čemu su u najširoj grupi sadržane one tvrdnji koje povezuje pretpostavka da je za nasilje kriva žrtva sama (tvrdnje 1, 9, 12, 16, 19-23, 27, 29, 30). U ovoj cjelini iz prikupljenih rezultata je vidljivo da je prosječna prihvaćenost tih tvrdnji bila 2,7, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da »žena uzrokuje nasilje. Pretučene žene često zaslužuju batine jer provociraju« (2,67), a najviše prihvaćena tvrdnja da »seksualno nevjerna žena zaslužuje da bude istučena/dobije batina« (3,24).²²

Grupa tvrdnji kojima se relativizira ozbiljnost i učestalost pojavnosti nasilja u obiteljima (tvrdnje 7, 10, 11, 13, 15) imala je prosječnu prihvaćenost od 2,96, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da »muškarac koji samo prijeti tjelesnim ozljeđivanjem svojoj partnerici nije zlostavljač« (2,87), a najviše prihvaćena tvrdnja da je »priča o nasilju u obitelji prenaplaćena. To i nije tako velik problem« (3,07).

Za tvrdnju o privatnosti nasilničkog odnosa počinitelja nasilja i žrtve – prema kojoj se nasilje izdvaja iz javne sfere i svrstava u izoliran dio intimne sfere partnera unutar kojeg je uloga nadležnih tijela i vanjska intervencija minimizirana i vezana tek uz zakonodavnu regulaciju (3, 6, 8, 38, 39) – zabilježena je prosječna prihvaćenost od 3,49. Pri tome je najmanje bila prihvaćena tvrdnja da »državne službe ne bi trebale dati veliku važnost zlostavljanju žena, jer ima puno važnijih socijalnih problema poput siromaštva, nezaposlenosti i sl.« (3,03), a najviše prihvaćena tvrdnja da je »dovoljno donijeti stroge zakone i tako štiti žene, ako ih muževi/partneri tuku« (3,8).

Grupa tvrdnji koja propituje uzroke nasilja i normizaciju nasilničkog odnosa muškarac nasilnik – žena žrtva (5, 14, 17, 18, 26, 32) imala je prosječnu prihvaćenost 3,24, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da je »ponekad u redu da muškarac/partner istuče ženu« (2,53), a najviše prihvaćena tvrdnja da su »alkohol i zloupotreba droga uzroci nasilja u obitelji« (4,45).

Četiri tvrdnje bile su povezane uz emocionalnu komponentu stava (24, 25, 28, 35) kojima se ispitala vrsta i snaga emocionalne reakcije na pojam nasilja nad ženom, a iz rezultata je bilo vidljivo da su emocionalne reakcije bile u rasponu od najmanje iskazane agresije prema nasilniku, preko najviše iskazane tuge, a prosječna je prihvaćenost tih tvrdnji bila 3,6, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da »kad čujem za nasilje nad ženom u obitelji osjetim da me obuzima agresija – dođe mi da se obračunam s onim tko čini nasilje nad ženom« (3,06), a najviše prihvaćena tvrdnja da »kad čujem za nasilje nad ženom obuzme me tuga – dođe mi da plačem« (4,19).

Konačno, dio tvrdnji bio je usmjeren na analizu bihevioralne, konativne, ponašajne komponente stava i to kroz moguće njihovo povezivanje u dvije grupe –

²² Usp. isto.

prve koja opisuje »ponašanje žrtve u odnosu počinitelj nasilja – žrtva« (tvrdnje 2, 4, 31, 37, 40), uz prosječnu prihvaćenost navedenih tvrdnji od 3,27, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da se »žena treba iseliti iz kuće ako je muž/partner tuče« (2,77), a najviše prihvaćena tvrdnja da »ako žrtva napusti zlostavljača, nasilje će prestati« (3,88), te druge grupe tvrdnji koje je bilo moguće povezati kroz temu o »ponašanju drugih u odnosu prema žrtvi nasilja nad ženom u obitelji« (tvrdnje 33-36), uz prosječnu prihvaćenost tih tvrdnji od 3,51, pri čemu je najniže bila prihvaćena tvrdnja da »nasilje nad ženom u obitelji treba rješavati isključivo unutar romske zajednice na tradicionalan način (romski sud)« (3,14), a najviše je bila prihvaćena tvrdnja da je »najbolji način za rješavanje problema pretučenih žena privođenje muža/partnera u policijsku stanicu« (3,88).

Dobiveni rezultati potvrđuju važnost istraživanja i razumijevanja stavova o nasilju nad ženom u obitelji jer su stavovi, posebice kognitivni dio koji se odnosi na stavove koji imaju karakteristike predrasuda, a koji su, sukladno Myersovoj MODE teoriji, usko povezani s ponašanjem koje perpetuira nasilje nad ženom u obitelji²³ i koji su često duboko utkani i blisko povezani s kulturnim, socijalnim i religijskim normama nekog društva.²⁴ Govori se i o stavovima u društvu koji omogućavaju nasilnoj osobi da uvijek iznova uspostavlja kontrolu nad situacijom u svojoj okolini, pri čemu nasilnik tako postaje tek običan čovjek u problemu interpersonalne komunikacije.²⁵ Posebno se to odnosi na stavove uključene u proces negacije nasilja – »Nasilje u obitelji ne postoji, žena ga može izbjeći«, zatim proces minimalizacije odnosno minorizacije – »Nasilje nad ženom se događa samo u patološkim obiteljima, vezano uz alkoholizam« te konačno pokušaj racionalizacije i opravdavanja vlastitog nečinjenja – »Nasilje je briga institucija.«

3.3. Povezanost sociodemografskih obilježja i prihvaćenosti stavova o prihvatljivosti nasilja nad ženom

Na temelju prethodno iznesenih rezultata bilo je zanimljivo analizirati na koji način razlike u pojedinim socio-demografskim čimbenicima utječu na stavove o prihvatljivosti nasilja nad ženom u obitelji.

Podaci su pokazali da je veća razina prihvaćenosti stavova o nasilju nad ženom u obitelji – uključujući stavove o pravu muškarca na primjenu nasilja nad ženom u brojnim okolnostima, nadalje o krivnji žene za doživljeno nasi-

²³ Usp. J. MYERS, J. TWENGE, *Loose-Leaf for Social Psychology*, McGraw – Hill Education, ¹²2016, 10.

²⁴ Usp. I. FAWOLE OLUFUNMILAYO, Economic violence to women and girls. Is it receiving the necessary attention?, *Trauma, Violence, & Abuse*, 9 (2018) 3, 167-177; <https://doi.org/10.1177/%2F1524838008319255>.

²⁵ Usp. D. ZAVIRŠEK, Vloga služb socialnoga varstva pri obravnavi nasilja nad ženskim i otroci, *Javna uprava*, 41 (2015) 2-3, 553-570.

lje, zatim o minorizaciji značenja nasilja i relativizaciji odgovornosti nasilnika za učinjeno nasilje, te prihvaćenosti stavova i predrasuda o načinu prevencije nasilja – značajno povezana sa svim praćenim socio-demografskim čimbenicima. Veću razinu prihvaćenosti predrasuda pokazale su Romkinje starije od 40 godina u odnosu na one srednje životne dobi (25-40 godina) i mlađe od 25 godina (Kruskal Wallis Test H 37,525; df 2; $p < 0,001$). Nadalje, veću razinu prihvaćenosti predrasuda pokazale su one Romkinje koje su, prema izdvojenom indikatoru, živjele u uvjetima oskudice (»Ne uspijeva nikako pokrpati kraj s krajem« / »Netko gladan ide spavati«) u odnosu na one koji žive teško (»Teško i veoma teško izlazi na kraj«), odnosno one koje nemaju tih materijalnih problema (»Žive ugodno«) (Kruskal Wallis Test H 125,694; df 2; $p < 0,001$).

Isto se može uočiti i analizom prihvaćanja stavova i predrasuda u onih ispitanica koje su sklopile običajni romski brak u odnosu na one koje žive u formalnom civilnom ili crkvenom braku i u odnosu na ostale ispitanice koje nisu u bračnoj vezi (Kruskal Wallis Test H 87,477; df 2; $p < 0,001$). Veću sklonost prihvaćanju tih stavova i predrasuda pokazale su Romkinje koje su tradicionalno sklopile brak, tako da su im partnera odabrali njihovi roditelji uz materijalnu kompenzaciju u dogovoru sa ženikovom obitelji, a da one o tomu nisu bile pitane. Grupa Romkinja koje su same izabrale partnera, s traženjem potvrde od roditelja ili bez nje, izrazila je manju sklonost prihvaćanju tih stavova i predrasuda (Kruskal Wallis Test H 57,904; df 2; $p < 0,001$).

Veću sklonost prihvaćanja predrasuda pokazale su Romkinje koje su zasnovale obitelj i rodile prvo dijete prije 16. godine života u odnosu na one koje su to učinile nakon 16. godine života (Mann-Whitney U 4474,500; Wilcoxon W 36859,500; $Z = 9,139$; $p < 0,001$), kao i ispitanice koje su skrbile o većem broju djece (4 i više) u odnosu na one koje su skrbile o manje od četvero djece (Mann-Whitney U 5404,500; Wilcoxon W 27140,500; $Z = 10,075$; $p < 0,001$). Veću sklonost prihvaćanja predrasuda pokazale su Romkinje koje nisu završile osnovnoškolsku razinu obrazovanja (imaju završenu izobrazbu do razine između 1. do 4. razreda ili između 5. do 7. razreda osnovne škole) ili uopće nisu nikad polazile školu u odnosu na Romkinje koje su imale završenu osnovnoškolsku razinu obrazovanja ili one koje imaju završenu srednjoškolsku ili višu razinu obrazovanja (Kruskal Wallis Test H; df 2; $p < 0,001$).

I radni status ispitanica pokazao se važnim budući da su veću sklonost prihvaćanja predrasuda pokazale Romkinje koje su nezaposlene u odnosu na one koje obavljaju privremene ili povremene poslove ili imaju stalan posao (Kruskal Wallis Test H 102,893; df 2; $p < 0,001$).

Istraživanjem se željelo analizirati povezanost stavova o nasilju i izloženosti nasilju nad ženom starijom od 16. godina kod Romkinja uključenih u istraživanje u romskim naseljima Međimurske županije u ukupnom uzorku. Na pitanje u upitniku: »Jeste li doživjele bilo kakav oblik nasilja?« 69,1 % ispitanica je odgovorilo potvrdno, dok ih je 30,9 % negiralo da su bile žrtve nasilja tijekom života,

a nakon navršene 16. godine. Konkretno, veću razinu prihvaćenosti predrasuda pokazale su Romkinje koje su doživjele nasilje u odrasloj dobi od onih koje nisu doživjele nasilje (Kruskal Wallis Test $H = 78,140$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Rezultati ovog istraživanja su u suglasju s UNICEF-ovim istraživanjem u romskoj populaciji u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Sjevernoj Makedoniji koji su nedvojbeno pokazali da su opravdavanju nasilja nad ženom, kako fizičkog tako i seksualnog, sklonije bile Romkinje s najnižim stupnjem obrazovanja, iz najsiromašnijeg stratuma kao i one koje su prethodno bile u neuspješnim partnerskim ili bračnim vezama.²⁶

Slično istraživanje iz 2013. godine u Srbiji donijelo je prikaz dominantnih stavova Romkinja o uzrocima i prihvatljivosti nasilja nad ženama u obitelji, pri čemu je zanimljiva usporedba rezultata toga i ovog istraživanja.²⁷ Prema rezultatima toga istraživanja visok postotak Romkinja, ukupno njih 41 %, smatralo je da »muž ima pravo udariti ili istući svoju ženu/partnericu«. Navedena tvrdnja u ovom istraživanju upravo suprotno, bila je među najmanje prihvaćenim tvrdnjama (prosječna vrijednost 2,67 na skali od 1 do 5). Romkinje u Srbiji su smatrale prihvatljivim nasilje nad ženom kada zanemaruje djecu (30 %), ako izlazi bez muževljeva znanja (26 %) ili ako se svađa s mužem (21 %). U ovom su istraživanju tvrdnje o opravdavanju nasilja nad ženom bile među najmanje prihvaćenima. Naime, Romkinje su iskazale najmanji stupanj prihvaćanja upravo prema tvrdnjama da »u određenim situacijama ima opravdanja za muškarca koji tuče ženu« (2,85), zatim da »muž/partner ima pravo tući ženu ako ona prekrši dogovore koje je s njim imala« (2,70), te da »žena zaslužuje da dobije batine, ako predbacuje mužu/partneru njegove slabe strane« (2,65), kao i da »žena zaslužuje da dobije batine kad laže svojem mužu/partneru« (2,95),²⁸ što može upućivati na to da Romkinje u Srbiji, u odnosu na Romkinje u Međimurju, iskazuju veću tolerantnost prema prihvatljivosti nasilja nad ženom, što može biti predmet budućega komparativnog istraživanja kojim bi se analizirali i usporedili stavovi Romkinja u zemljama s teritorija bivše države.²⁹ Oba su istraživanja pokazala da su Romkinje koje su živjele u siromašnim domaćinstvima statistički značajno češće opravdavale nasilje nad ženom u usporedbi s onima koje nisu živjele u siromaštvu, budući da je u Srbiji prihvaćanje nasilja izraženo

²⁶ Usp. A. BERNAT, *The Rights of Roma Children and Women in Bosnia and Herzegovina, the former Yugoslav Republic of Macedonia, and Serbia. A comparative review and further analysis of findings from MICS surveys in Roma settlements in the three countries*, Geneve, UNICEF, 2015; https://www.unicef.org/eca/media/1071/file/report_rights_of_Roma_children_women_full_report.pdf.

²⁷ Usp. K. BEKER, *Regionalni izveštaj o primeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija) u vezi sa diskriminacijom Romkinja u oblasti zdravstvene zaštite, dečijih brakova i pružanja podrške i zaštite Romkinjama u situaciji nasilja u porodici*, Beograd, BIBIJA – Romski ženski centar, 2019, 36.

²⁸ Usp. Racz, *Attitudes of Roma women...*

²⁹ Usp. isto.

u 63 % onih koje su živjele u siromaštvu u usporedbi s njegovim prihvaćanjem u 31 % Romkinja koje su živjele u najbogatijim domaćinstvima (31 %).³⁰

Zanimljiva je usporedba rezultata ovog istraživanja s rezultatima dobivenima 2014. godine na reprezentativnom uzorku Romkinja u Španjolskoj. Prema tom istraživanju tvrdnju o »neprihvatljivosti nasilja nad ženom u bilo kojem slučaju« podržalo je 70,9 % ispitanica, što pokazuje vrlo visok postotak neprihvatljivosti nasilničkog odnosa i sličniji je odnosu Romkinja u Međimurju prema prihvatljivosti nasilja, nego onih u Srbiji.³¹ I ovo je istraživanje, kao i ono u Španjolskoj, pokazalo veći stupanj odbacivanja prihvatljivosti nasilja nad ženom u ispitanica s višim stupnjem obrazovanja, kao i u onih koje su osobno doživjela nasilje, što su potvrdila i španjolska istraživanja.³²

Budući da je ovo istraživanje provedeno u svih 12 romskih naselja Međimurske županije rezultati se mogu smatrati relevantnima za Rome u Međimurju. Iako u Međimurskoj županiji, prema pretposljednem popisu stanovništva iz 2011. godine,³³ živi otprilike trećina Roma (5.107) popisanih u Republici Hrvatskoj (16.975) upitno je mogu li se dobiveni podaci u potpunosti preslikati na druge romske zajednice u Hrvatskoj. Prije svega, to je zbog različitog načina života Roma u Međimurskoj županiji (getoizacija, izrazita socijalna distanca većinskoga stanovništva prema Romima i izostanak njihova pokušaja da se značajnije integriraju u lokalnu zajednicu). Uz to riječ je o zatvorenoj skupini Roma, tzv. Bajaša, koji govore specifičnim starorumunjskim jezikom i s većinom ostalih Roma u Hrvatskoj nemaju zajednički jezik, ni povijesni put migracija i povijesne okolnosti, ni način života. Zbog toga se u slijedećoj fazi istraživanja planira proširiti istraživanje na slučajni uzorak Romkinja i u drugim županijama te tako istražiti različite romske lokalne zajednice u teritorijalnom smislu (županije, gradovi).

Zaključak

Iako je problem obiteljskog nasilja i nasilja u partnerskim odnosima, a posebice nasilja nad ženom u obitelji, u fokusu društvene brige i znanstvenog interesa širom svijeta, a posebice u Europskoj uniji još od sredine devedesetih

³⁰ Usp. isto.

³¹ Usp. C. VIVES-CASES i dr., *Preventing and addressing intimate partner violence against migrant and ethnic minority women. The role of the health sector*, Danska, SZO – Ured za EU, 2014, 36.

³² Usp. isto; C. VIVES-CASES i dr., Multiple struggles in fighting violence against women. Implications among Romani women leaders in Spain, *Global health action*, 10 (2017) sup. 2, <https://doi.org/10.1080/16549716.2017.1317084>; C. VIVES-CASES i dr., Acceptability of violence against women among the Roma population in Spain, *Journal of interpersonal violence*, (2018) 886260518807910-886260518807910

³³ Usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Popis stanovništva u RH – 2011. godine*, Zagreb, DZS, 2012.

godina prošlog stoljeća,³⁴ pitanje rodnog i obiteljskog nasilja nad Romkinjama u samim romskih obiteljima i zajednicama ostalo je nažalost nedovoljno jasno uključeno u sferu znanstvenog, stručnog pa i političkog interesa. Nasilje nad Romkinjama u romskoj zajednici tretiralo se predugo kao »kulturološka normalnost« ili »etnička specifičnost« romske manjine, a istovremeno su Romkinje izložene višestrukim rizičnim faktorima da budu žrtvom nasilja nad ženom u obitelji: prvo kao žene, a zatim i kao pripadnice marginalizirane skupine koja je zbog podobrazovanosti, niske stope zaposlenosti i visoke stope apsolutnog siromaštva ionako na marginama društvenog interesa i zaštite.

Ovim istraživanjem prikupljeni su podatci o stavovima i predrasudama Romkinja o nasilju nad ženom u obitelji. Ujedno je analizirana i povezanost nekih socio-demografskih karakteristika ispitanica s njihovim stavovima o nasilju nad ženom u obitelji, kao i analizirana povezanost stavova o nasilju nad ženom u obitelji s učestalošću izloženosti pojedinim vrstama nasilja nad ženom u obitelji. Istraživanjem su potvrđene glavna i pomoćna hipoteza istraživanja, odnosno rezultati su potvrdili da Romkinje u zatvorenim getoiziranim romskim naseljima u Međimurskoj županiji nemaju jasno izgrađene stavove o neprihvatljivosti nasilja nad ženom u obitelji iz bilo kojeg razloga i pod bilo kakvim okolnostima, što se ogleda u visokom stupnju prihvaćanja stavova o opravdanosti nasilja nad ženom u obitelji.

Nadalje, rezultati su potvrdili da veću razinu prihvaćenosti predrasuda pokazuju Romkinje koje su doživjele nasilje u odrasloj dobi, zatim one starije životne dobi (starije od 40 godina), te one koje su prema objektivnim indikatorima materijalno deprivirane. U ovu skupinu ulaze i Romkinje koje su sklopile običajni romski brak, tako da su im partnera odabrali njihovi roditelji, zatim one koje su ranije zasnovale obitelj i prvo dijete rodile prije 16. godine života, one koje skrbe o većem broju djece (četvero i više), zatim nezaposlene i podobrazovane Romkinje, odnosno one koje nisu u cijelosti završile osnovnoškolsku razinu obrazovanja (imaju završen između 1. i 4. ili između 5. i 7. razreda).

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti i za informirano donošenje odluka i zagovaranje na različitim razinama, čime se može pridonijeti naporima društva u smanjenju stupnja nasilja nad Romkinjama u romskim obiteljima ne samo u Hrvatskoj, nego i u široj regiji, kao i doprinijeti jačanju nadležnih službi za rad sa žrtvama nasilja i većoj sigurnosti. Odgovornost je cijelog društva, a među njima i znanstvenika da aktivno doprinesu sociološkim i javnozdravstvenim istraživanjima i da se osigura kontinuitet istraživanja prikupljanjem deficitarnih podataka na temelju terenskih istraživanja kojima će se doći do novih

³⁴ Usp. VIJEĆE EUROPE, *Preporuka Vijeće Europe Rec (2002)5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima*, Zagreb, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, 2002, 10; [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec\(2002\)5%20Odbora%20ministara%20Vije%4%87a%20Europe%20dr%20c5%beavama%20c4%8dlanicama%20o%20za%20a1titi%20c5%beena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%20a1njenjima.pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec(2002)5%20Odbora%20ministara%20Vije%4%87a%20Europe%20dr%20c5%beavama%20c4%8dlanicama%20o%20za%20a1titi%20c5%beena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%20a1njenjima.pdf).

znanstvenih spoznaja o dosad neistraženom problemu pojavnosti (incidenciji i prevalenciji) nasilja nad Romkinjom u obitelji među cjelokupnim romskim stanovništvom, a ne samo njegovim uskim segmentom. Doći će se i do novih spoznaja o dosad nepotpunom razumijevanju stavova (kroz sve tri komponente stava) Romkinja o nasilju u obitelji i raširenosti predrasuda o nasilju nad ženom u obitelji. Konkretno proširenja ovog istraživanja trebala bi ići u smjeru proširivanja prema onim dijelovima populacije koja su ostala izvan obuhvata ovog istraživanja, kao i uklanjanja ograničenja uočenih u ovom istraživanju.

Pitanje rodno utemeljenog nasilja, pa tako i njegova smanjivanja, ne može se promatrati isključivo i samo kroz zakonske propise i postupanje nadležnih državnih tijela, ali je zakonski okvir i postupanje nadležnih tijela sukladno pozitivnim propisima izuzetno važno radi pružanja učinkovite zaštite žrtvama nasilja. Problem nasilja nad Romkinjama u obitelji kao društveni problem zahtijeva i društveno odgovornu sustavnu reakciju. Za njegovo učinkovitije rješavanje nužna je čvršća povezanost i sustavni angažman svih uključenih institucija te bolje korištenje zakonskih mogućnosti od strane žrtava, a radi osiguranja pravne sigurnosti.

Nadalje, potrebno je provoditi prevenciju nasilja nad Romkinjama u obitelji u odrasloj dobi putem prevencije nasilja nad djecom u obitelji. Važno je povećavati neprihvatanje nasilja i diskriminacije žena u društvu te jačati netoleranciju prema nasilju nad ženama u obitelji budući da će jedino stvarna ravnopravnost spriječiti takvo nasilje u budućnosti. Potrebno je sustavno provoditi mjere implementacije i dosljedne provedbe pravno obvezujuće odredbe *Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama u obitelji* uz unapređenje i razvijanje čvršće povezanosti i sustavnog angažmana svih uključenih institucija u prevenciju i suzbijanje nasilja nad Romkinjom u obitelji.

Važno je raditi na senzibiliziranju javnosti i bezrezervnoj javnoj osudi nasilja nad Romkinjom u obitelji, intimnog partnerskog nasilja kao i svakog drugog oblika nasilja nad Romkinjom u obitelji. Treba usmjeriti napore društva u osiguravanju kontinuiranog i pravovremenog pružanja profesionalne pomoći romskim obiteljima uz preuzimanje društvene odgovornosti i suočavanje s vlastitim propustima sustava u zaštiti žrtava od nasilja u obitelji i uz osiguravanje mreže sigurnih skloništa za žrtve nasilja nad Romkinjom u obitelji te psihosocijalnog tretmana i žrtava i počinitelja nasilja. Konačno, važan je razvoj i adekvatno i kontinuirano financiranje programa prevencije rodnog i partnerskog nasilja, kao i aktivna borba protiv sekundarne viktimizacije Romkinja kao žrtava nasilja unaprjeđenjem i razvijanjem neviktimizirajućeg odnosa policije i sudstva prema žrtvama nasilja nad ženom u obitelji te povećanje učinkovitosti i neovisnosti pravosudnih tijela i sudstva. Važno je i provođenje ciljanih i pomno planiranih intervencija na svim razinama sustava uz uspostavljanje interdisciplinarnе suradnje senzibiliziranih stručnjaka uključenih na sve razine prevencije i sprječavanja nasilja nad Romkinjom u obitelji.

Aleksandar Racz*

Attitudes and Prejudices of Roma Women from Isolated Roma Settlements in Medimurje County about Violence Against Women in the Family

Summary

The subject of the research is the attitudes and prejudices of Roma women about violence against women in the Roma family. The research was a cross-sectional study at a single point in time (spring 2020) using a survey method, conducted on a proportional, stratified sample of 350 Roma women from 12 Roma settlements in Medimurje County. The research was carried out as a one-time survey according to the so-called drawing a »cross-section at one point in time« (spring 2020) using the survey method, and on a proportional, stratified sample of 350 Roma women from 12 Roma settlements in Medimurje County. Roma households were selected using the »random walk method« and the interviewee was selected using the »first birthday method«. The research showed a high level of acceptance of prejudices about violence against women in the family, including the acceptance of attitudes about a man's right to use violence against a woman under numerous circumstances, further about the woman's guilt as a victim for the violence experienced, then about the minimization of the meaning of violence and the relativization of the abuser's responsibility for what has been done violence, and the acceptance of prejudices about the way to prevent violence, and all of the above expressed through the total recorded average value of the level of acceptance according to all 40 stated statements on a scale from 1 to 5. The research also confirmed a significant positive association of acceptance of prejudice with all observed socio-demographic factors, so that younger Roma women, Roma women who entered into a traditional Roma marriage at a younger age before reaching adulthood, were significantly more inclined to accept such attitudes, then Roma women with a very low level of education, Roma women without completing primary school, unemployed Roma women, and Roma women who gave birth to their first child before the age of 16, as well as those Roma women who have more than 4 children in their care.

Key words: prejudices, Roma, Roma women, violence against women in the family.

(na engl. prev. Martina Klanjčić)

* Aleksandar Racz, PhD, Assoc. Prof., MD, MPH, EHS, University of Applied Health Science; Address: Mlinarska 38, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: aleksandar.racz@zvuh.hr.